

ALFARAPÈDIA*

m e m ò r i a p o p u l a r

Nom/ Cognom	Álvaro Martínez Soriano, 'Don Álvaro'
Any de naixement	1940
Temàtiques	Etnologia, religió
Data i lloc de l'entrevista	30 de gener i 13 de febrer de 2025. Casa abadia de Montcada
Equip entrevistador	Etnopèdia (Laura Yustas, Nelo Vilar), amb la col·laboració de Carla Benítez
Publicació en Alfarapèdia	Dijous 27 de març de 2025

Don Álvaro Martínez Soriano (Montcada, 1940), cessà com a retor d'Alfara el 25 de juliol de 2017, als 77 anys. Com ell diu, probablement serà "l'últim pàrroc d'Alfara", fet que la falta de capellans els dificulta l'activitat exclusiva en pobles menuts. Don Álvaro suma, a la singularitat que suposa ser capellà, un humor i una vivacitat que desperta automàticament la simpatia. En esta entrevista parla de la seua família des de l'inici del segle XX, amb la qual cosa ens fa un fresc de la societat montcadina durant una centúria: el treball, l'ensenyament, i especialment la música, que ha sigut una constant sembrada per son pare. La conversa inclou la bicicleta, la taquígrafia... i per suposat, també la seua vocació (entra en el Seminari als 19 anys, quan els seus companys en tenien 12 ó 13) i el seu exercici com a retor en diferents pobles, especialment en Alfara, on estigué prop de tres dècades.

Per a esta entrevista vam compartir amb ell dos vesprades ben profitoses, en què vam xarrar de moltíssimes coses. Sol passar que sempre ens quedem amb ganes de parlar més amb els nostres entrevistats, i don Álvaro no és una excepció.

Sinopsi

Don Álvaro Martínez Soriano (1940) parla amb humor de la seua família a principi del segle XX, i de la seua experiència com a fuster, músic, taquígraf, seminarista i capellà, entre moltes altres coses.

Transcripció

Bueno, començant pel nom complet, perquè vosté és "don Álvaro"...

Sí, Álvaro Martínez Soriano. Mon pare, Alfonso Martínez Romero, era de Gàtova. Sí, i en aquell moment Gàtova era de València, de la diòcesis de València, des de l'any 60 feren un arreglo de fronteres de tal i qual i ara és de Castelló. Bueno. I m'auelo se va morir molt jove, recién casat, tenia quatre xiquets, que cabien tots baix d'un pollero, que diuen. Agarrà una banyà en l'horta i tal i agarrà una pulmonia. Total, que no el pogueren salvar i se quedaren els meus tios majors, mon tio Pedro i ma tia Carmen tenien dotze i tretze

anys, mon pare tenia sis anys i ma tia María era de bolquerets. Havia quedat arruïnat perquè tots els campets aquells i tal, s'havia fet una casa nova, era un home... pues això, en plena il·lusió de començar la vida i tal. M'auela se quedà viuda i se'n vingué pac ací perquè ací per lo menos podia anar a l'horta, a agarrar quereguilles o... bueno...

Dramàtic, absolutament.

La porta de la Biblioteca de Montcada, antic ajuntament, en què va treballar Alfonso Martínez Romero, ebenista i pare de don Álvaro.

Sí. Mon pare no pogué anar mai a escola, des dels sis anys amb sa mare, i... bueno. Als nou anys ja ajudava a... ixa biblioteca que n'hi ha ahí, en les portes va treballar ell. Ell naix en 1901 i treballà des de xiquet. I després... la providència de Déu és molt gran, i resulta que jo mai li vaig poder pillar una falta d'ortografia. Mai en la vida. Me preguntava moltes vegades: "és amb hatxe? És amb uve? Porta hatxe intercalada?". Bueno. I com ho havia deprés? Pues envien un vicari... ell una de les coses que feia quan començà a treballar, que anava a peu a València a treballar als tallers d'ebanisteria, un tio d'ell, cunyat de m'auela, l'únic que se portà bé, és dir, els altres pues li compraren els camps per baix preu, se quedà sense res. Bueno, és naturalea humana. I envien un xiquet de vint-i-tres o vint-i-quatre anys de vicari a Godella. La vinculació que tenia ell en Godella és que les monges del Cor de Jesús d'ahí de Godella... que en la època era un col·legi intern de senyoritas bien i tal, i ell era el

vaquero, el que anava buscant camps de alfalfa... treballava allí. Entonces ell quan venia de treballar dormia ahí, s'alçava a la matinà, munyia les vaques... Me contava una cosa molt bonica, una llàstima que no hi haguera una fotografia a punt. Perquè els avions entonces eren molt estranys, un avió quan passava... i un dia aquell anava amb dos poals d'això, i hi havien trenta-sis vaques. Tot el camp aquell de césped. I anava pac a dins de l'edifici, va passar un avió i com si foren una orde aixina, per telepatia, les trenta-sis vaques se ficaren alrederor del xiquet, els cuernos pac a fora... Claro, el que les munyia...

Clar, l'instint de protecció.

Eren animalets que no els faltava més que parlar, el volien molt. Clar, un xicot de catorze o quinze anys. Bueno, però son tio, el tio Vicente li dia: "no, no, açò no és ofici. Açò no és ofici, tens que tindre un ofici". Bueno. Total que ixe xiquet que havien enviat de vicari a Godella no podia dormir. Li donaren una casota mig pa derruir, vivia ell i sa mare anciana, i pegant-li voltes al cap, era un xicot molt despert, molt generós: "què podria fer jo?", perquè clar, era una casona que tenia sostre dalt, i dos persones, sa mare i ell, i "què podria fer jo? Què podria fer jo d'ahí dalt?". Hasta que se li juntaren les dos neurones sanes, que dic jo, i diu: "ja ho tinc clar". Hi havia una matrimoni de mestres, que els dos eren mestres nacionals, els mestres de l'escola nacional de Godella, no? I anà a parlar amb ells. Diu: "vostés voldrien tindre una escola de vostés? —Diu: mosatros? Sí. —Diu: jo puc facilitar-los el puesto. —Diu: sí? —Diu: sí. Jo no els cobraré, però vostés me pagaran. —Diu: ui, això quin misteri és? —Diu: si vostés volen, a partir de les cinc de l'esprà, que tanquen l'escola dels xiquets, vostés dos i jo obrim una escaleta i adecentem allò, s'emblanquina, i té balconcs, i fem pupitres i vostés dos i jo a les persones que —

l'analfabetisme era enorme, en Godella a lo millor menos que en altres pobles, però molt, com en tots els puestos, perquè treballaven des de que caminaven—, i totes les persones que no han pogut anar a escola de xiquets, ahí donarien tal”. S'entera el retor i li pega dos xillits. “Escolta, tu què has fet? —Diu: jo parlar amb els mestres i tal. —Diu: ja ho he sentit dir, ja. I a mi m'has dixat fora? Una escola de tres professors gratuïts i a mi me dices fora, bandarra?” [risses]. Quatre.

Ahí deprenqué mon pare, deprenqué matemàtiques, deprenqué a escriure... La primera bicicleta de carrera que entrà en Montcà la d'ell. Sí. Treballava en un taller en Meliana, i des de Meliana anava de nit a sant Carlos, al bàrrio del Carmen a Arts i Oficis a aprendre Delineació, perquè un ebeniste deu de saber-se fer els planos. No content amb això, puja ahí a on és Banc Santander ara [plaça de la Creu de Quintana 1, Montcada], que era el Musical de la època. I vint-i-cinc anys, vint-i-sis, ell se casà per ixe temps, als vint-i-huit anys o aixina, que volia dependre música. Aquells s'assustaren: un home de vint-i-tants anys que volia...

Què valent, eh? Atípic absolutament.

Sí, era molt lliure, molt majo. En la vida, des de que jo caminava hasta hui, en la vida mos manà res, a ningú dels tres fills. Ma mare se queixava. Ma mare era més sol·lícita i dia: “es que no els manes res. —Jo? Jo manar no vull, que facen...”. Estava jo en el Seminari, una muntonà d'anys després, i ja no era un xiquet, entrí als dèneu anys al Seminari, i els meus condeixebles tenien deu anys, juvenen a caniques per ahí. Jo llegia llibres i volia dependre taquigrafia. Total, que li donen un clarinet molt prompte, antes de hora, perquè dien: “este s'acovardarà”. Però la clau de fa no la va dominar mai, dominava la clau de sol, perquè li donaren prompte el d'això, el ficaren en la banda pa que no se desanimara. Bueno. L'afició, l'entonació perfecta. I primer al meu germà i després a mi mos gastava pa que li férem... li passàrem els papers de les partitures de concerts de clarinet... perquè enseguida li donaren el clarinet baix, que tenia menos notes i tal, però el clarinet baix treballa en clau de fa. La clau de fa ell no la dominava, i entonces mosatros li passàvem el paper a clau de sol, és dir, li féiem tal, entonces ell tocava en clau de sol. Bueno...

El pare de don Álvaro, Alfonso Martínez Romero, tocant el bombo a la dreta de la foto. La imatge és coneguda, pertanya a la col·lecció de José Sanchís i està comentada, per exemple, a la [Col·lecció de Vicente Roca, “Colau”](#).

Perquè vostés són músics tamé.

Sí, bueno, però era gràcies a d'ell. El grano de mostaza va ser ell. Tenia un nebot carnal, fill de la germana major, de ma tia Carmen, que el va iniciar en la música. Va ser músic professional, va morir fa uns quants anys, clarinet soliste de la Orquesta Municipal de València, i tal. Quan nasqué el meu germà Vicente [*nascut en 1935*] pues claro, i després vaig nàixer jo. I la meua germana perquè no s'estilaven les xiquetes; ara n'hi han més xiquetes que xiquets en les bandes. Però jo he conegut encara en els anys 50...

La meua germana, Antonia, és la major, nascuda en el 31. Quan discutia amb ma mare de joveneta, ma mare, que tenia molta xispa, dia: “bueno, deixem-ho estar perquè de tu no podrem traure res, que tu eres publicaneta”, perquè la República vingué el 14 d'abril i ella naix en mayo, al mes. “Publicaneta”.

Ma mare era Antonia Soriano Marco. El cognom és de Rocafort, perquè m'auela materna era de Rocafort, de la família de les *Casques*. Són família de l'estanc de Rocafort. L'estanquera de tota la vida, cosina germana de ma mare. Però se casà... m'auelo materno era de Montcà, i vingueren a viure a Montcà. Ma mare eren nou germans. I ma mare és de 1903, i tots els germans ja nasqueren a Montcà. M'auelo materno era molt bandarria, treballava fent carboneres, no sé què, treballava en el camp, tenia tenda de vendre fusteta pa encendre el foc... I dia: “a mi tots me volen —I diu: això no pot ser, home, tots tenim enemics. —No, tots me volen, tots. —Xe, però com pot ser això? —Sí, tots me volen. El que no me vol bé, me vol mal. Tot és voler!” [risses].

I vosté quin any va nàixer?

L'any 40. Jo tinc 85 anys que vaig complir el mes passat.

Vosté encara és músic, o encara domina l'instrument.

Sí, un dia vos faré una dolçainaeta.

Vam entrevistar a [Mercedetes la de Campos](#) [risses], mos va dir: “vingué don Álvaro amb la flauta...”. Quina alegria tenia ixa dona!

Don Álvaro tocant la flauta travessera en casa de Mercedetes 'la de Campos', i retratat per la filla d'esta, la farmacèutica Inma Martínez Campos.

Total, que quan hi hava provessó pareixíem la beneficència: ma mare tenia tres uniformes ahí. Bueno. Jo vaig anar més prompte que el meu germà perquè crec que... Bueno, jo estirava del pantaló de mon pare, un dia que vaig anar... era la època primera de postguerra, i resulta que la llum se n'anava a tot hora. I el mestre tenia un ciri allí que no l'apagava per si se n'anava i tal i qual, no? I se n'anà la llum i mon pare se n'anà a arregar al meu germà que estava donant lliçó allí. I jo no parava d'estirar-li el pantaló. Jo tenia cinc anys o sis. I resulta que el meu germà ensayava les lliçons i jo de memòria me deprenia les lliçons [risses]. I mon pare era molt discret, molt sensat, i jo “que li ho diguera al director, que jo sabia una cançó” [risses]. Mon pare, de tripas corazón, diu: “don Leopoldo [*Leopoldo Gomis Úbeda, director de la banda entre 1943 i 1948*], que este xicon se sap una cançó. —Diu: ui, quina? —Diu: no, no, ell de memòria”, me puja a una

cadireta allí: “fa fa do mi sol fa si do...” [risses] i hala, ja he tingut jo el mito coriolano, i mon pare afrontat [risses].

Mare meua! Ah, què bonic això, eh?

Sí. I entonces jo entenia que eixia la banda i no hi havia manera, perquè els instruments eren de la Societat, però la Societat no tenia una economia baixa sinó fonda [risses].

Un jovenet don Álvaro en la banda del Musical. Ell és el que fa tres per l'esquerra, amb la flauta en la mà. La foto pertany també a la [Col·lecció de Vicente Roca, “Colau”](#), on està comentada.

Clar, en aquell moment, anys 40...

I hi havia que buscar un instrument pa'l nano este, que el mestre dia: “no, té que eixir, perquè clar, sap molt i no sé quants”. Jo toque la flauta des dels huit anys. I mentres me n'havia anat a Sansaloni [Vicente Sansaloni, director musical del culte de la Capella de la Mare de Déu de la Catedral de València des de 1923] d'infantillo en la catedral de la Mare de Déu. Jo sóc la prehistòria de l'Escolania. L'Escolania la funden en el 58, i del 50 al 53, que jo estava dels deu al tretze anys hasta que me canvià la veu vaig ser soliste de...

Clar, [Àngel Verdeguer](#) mos en ha parlat, ell tamé estava...

Ell va patir les... ma mare li dia: “cuida-lo que ell és molt trasto” [risses]. Jo era tiple de Sansaloni als deu anys, jo cantí la Carxofa de Castellar.

Va cantar la Carxofa vosté tamé?

Sí. La Carxofa estava penjà pa'l Cristo, en Castellar. I Santiago Sansaloni [Santiago Sansaloni Alcocer, pedagog, director d'orquestra i cors, tenor, cantor de la Catedral durant molt de temps, compositor de peces sacres, secretari del Conservatori de València, etc.] tingué l'habilitat d'agarrar la música i ficar-li una lletra en valencià [en *Silla* en 1981] pa poder-la cantar a la Mare de Déu a on la patrona era la Mare de Déu. I la vaig cantar, sí.

[Ens canta este fragment del [CANT DE LA CARXOFA DEL CARME](#)]

Glòria a tu, Verge Maria,
dels arcàngels sobirana

de la terra valenciana
protectora celestial.

Deixa, Mare beneïda
que les teues glòries cante
i amb fervor a tots encante
escoltar tanta bondat.
(Deixa Mare Beneïda, ...)

Tu acceptares la proposta
de que en tu Déu s'encarnara
i per tant que al fer-se home
fora nostre Redemptor
que en fer-se home
fora el nostre redentor
que en fer-se home
fora el nostre redentor.

(...)

Plens de joia i entusiasme
et cantem Reina y Senyora
i et preguem, que mos ampares
en la vida terrenal
i estar a la teua vora
en la Pàtria celestial
celestial
celestial
celestial.

Ah, caramba! Encara té bon gallet, eh? [risses]

Als deu anys me vestiren d'angelet, i allà dalt i un aparato... les varetes ixes plenes de llums, i jo de cantar no tenia ninguna por, però veïa a tots xicotets allí!

Clar, i això ballarà.

A l'altura del campanar! No hi haven tramvies quan s'acabà i des de Castellar —me sabé molt de mal per Santiago Sansaloni, pobret, que caminava... nasqué amb els peus al revés i li feren... no va poder ser tenor de òpera i això per això, perquè la veu era una maravilla. Bueno, pues... i vinguérem des de Castellar hasta l'estació del trenet del riu a peu [*set quilòmetres i mig, aproximadament, prop de dos hores de caminata*].

Home, i no els va dur ningú?

Bueno, bé... i era l'últim tren que n'hi havia, a les tres del matí o no sé què. Bueno, sí, Angelet i tots allí a pata.

Bueno, total, que estem iniciats mosatros i ja no perguérem... Al meu germà li feren l'oferta de viure de la música perquè la Banda Municipal de Saragossa podia... demostrant el domini de l'instrument podia entrar, un companyero d'ell de mili, de Llúria, de la Primitiva, va accedir a d'això, però ja els fills no foren músics ni res. El meu germà Vicente era pulimentador, diu: "no, jo seguiré tragant poliéster i estropeant els pulmons —s'ha mort del pulmó—, jo passaria de fer catorze hores polimentant a treballar dos hores de matí en la Banda Municipal de Saragossa, però els tallaria pel mig la carrera als meus fills". I els tres fills, el meu nebot major [*Vicente Martínez Andrés*] que és trompetiste, està en la Orquesta Nacional des dels dèneu anys, amb López Cobos, en té ara sixty-u i té por de jubilar-se perquè "és que jo no sé fer atra cosa, i me voré buit". La

xiqueta [Amparo Martínez Andrés] que té tres carreres de música feu sis cursos de piano quan feia violoncelo, és professora de violoncelo, per oposicions estava en Arturo Soria [Conservatorio Profesional de Música Arturo Soria, Madrid], vingué... demanà traslado de plaça i ara treballa en Vall d'Uxó. I el xicotet [Álvaro Martínez Andrés] que és tromboniste, i amb un xicon d'Estivella fundaren una banda, ha sigut molt genial i diuen que aquell xic i el meu nebot xicotet són dels millors trombons d'orquestra que hi han.

I a escola a on anava, vosté?

A escola, jo vaig anar a una escola unitària. La època era la que era i recién acabà la guerra pues feien gimnàssia tipo militar, és dir... el *Cara al sol* i tot això, i mon pare... quan combregàrem mos ficà en ixa escola particular. Hi havia gent de quatre o cinc anys i gent de tretze o catorze que és quan escomençaven a treballar. El mestre passava lliçó com si fora mestre particular, professor particular, i ahí estàvem. I lo del xalet va ser que vaig acompanyar a un xiquet que era més xicotet que jo, tenia... jo tenia nou anys, l'atre en tindria set. Diu: "m'acompanyes. —Dic: t'acompanye". En después va ser capellà i se va secularitzar, és una maravilla de persona. És un... me dolgué molt que se deixara però... el conec des de xiquet. I no se pogué aguantar i quan acabà de donar lliçó amb Angelet, que tamé donava lliçó ahí a on està el Musical ara, diu: "este tamé sap, però este va al Musical, no sé què, tal. A vore: tu si te done el paper cantaries en els set dumenges de Sant Josep, no sé què?". Era aixina, per ara, quan comença la Quaresma i tot això. I jo dic: "bé". Bueno, aplegue a casa, la meua germana, que era la que feia de furiel [risses], de [cabo furiel](#), diu: "jo no vaig a missa, tu eres molt atrevit, faràs el ridícul, m'afrontaré jo. —T'afrontaràs?"... Total, que passem dos o tres dumenges i ja entràvem en la Setmana de Passió, i me diu: "tu vindries a cantar amb Sansaloni de tiple? —Jo dic: bueno, bé, a l'escola que vaig jo diré que alguns dies no estaré i tal". I aplegue a casa i, ja ho vaig dir: "no, no, jo ho parlaré amb els meus pares". I mon pare diu: "pues que vaja". Vaig estar tres anys allí amb Sansaloni. Amb Angelet pues sóc de casa, claro. A la germaneta l'he vist créixer jo des de que era xicoteta que encara no havia combregat. I ara viu en front de ma casa, al carrer Bétera. I allí vaig estudiar... Però claro, jo els primers anys de Seminari... jo sempre he anat a la biblioteca i he llegit, i eixia al teatro i me ficava en lios. Però claro, jo no tenia un paper que diguera que jo podia passar a segon de batxiller, al batxiller que feien allí als deu anys. I m'avorria en classe, perquè claro, Geografia d'Espanya, m'ho sabia tot; Història d'Espanya, m'ho sabia. I raíz cuadrada, regla de tres, no sé què... Jo volia estudiar piano, no hi havia pianos disponibles, això va ser la gran sort meua, perquè entonces me'n recordí que jo anava a una... Jo vaig deixar d'anar a escola als tretze anys, perquè ixa escola unitària se jubilà el mestre i a mi no m'apetia gens als dotze anys canviar de col·lege i de companyeros i tal. "No, no, tu tens que anar hasta els catorze. —No, jo vaig hasta els tretze". Mon pare havia muntat el taller d'ebanisteria, i jo dic: "jo vaig hasta els tretze, estic amb vosté al taller, però jo ompliré el temps i aniré a San Carlos a estudiar dibuix lineal pa'ls planos i pa tal". Ell havia estat envenenant-me, en el bon sentit de la paraula, des de que jo tenia sis anys. "Mira, açò és la bigotera, la tinta xina, se neteja aixina, se carrega tal. El tiralíneas, el no sé quantos, el tal, la làmina, tal...". I claro, quan jo tinguí edat pa agarrar el trenet i agarrar... pues volia anar. M'havia sembrat un poquet... Cada vegà que me deixava... jo era xicotet, que m'assentava en el quadro de la bicicleta, agarrava el manillar, i ell treballava en Alfara a on és ara el Teatret, allò era taller de fusteria. Després feren col·legi dalt. Bueno, i cada vegà que me baixava de la bicicleta i em dixava pa que entrara a l'escola me dia lo mateix: "aprofita el temps tu que has tingut ixa sort, tindre pare i mare". I jo estudiava en el Seminari i no vaig tindre mai un dia de vacances, perquè jo anava d'una revàlida de quart al taller de mon pare a treballar. Al final de l'estiu —jo sóc poc menjaor—, al final de l'estiu jo pesava quaranta-quatre quilos, tenia l'estómagu baix, la tensió pinzà... Bueno. I menos mal a la taquigrafia. Perquè això almacenava, ficava en conserva tot un mes d'assignatures. Perquè en quart

de batxiller jo tenia la Física i Química a les sis de l'esprà. Si me dien Álvaro me girava, però si me dien Mariàngeles tamé, jo no sabia com me dien. Des de les sis i mitja del matí alçat, meditació, tal... missa... classes des de les nou del matí i tal. O siga que a la Física i Química em dorc. I jo dic: "pues esta assignatura no és una broma, açò hi ha que..." [risses]. Jo ja havia fet el peritatge de taquigrafia, era quart i m'havia dedicat els dos primers anys, havia estudiat autodidacta, però jo sabia que existia això però allí en el Seminari no n'hi havia ningú que me poguera ensenyar això, i allí sabien griego i llatí i hebreo i tal [risses]. I jo dic: "pues...". I hi havia una xica que treballava molt amb la parròquia, amiga de la meua germana i tal, Marita Peña, que era molt amiga... I li dic a la meua germana: "parla amb Marita i dis-li que te done llibres, que jo tinc que dependre taquigrafia i ací no hi ha ningú que me puga... tinc que fer-ho autodidacta". Diu: "Marita, aquell vol estudiar taquigrafia. —Diu: sí que lo siento porque yo estudié por apuntes, però un compañero mío de despacho sí que estudió por texto y tal". Vaig tindre molta sort, perquè després jo he vist molts centenars de métodos de taquigrafia, i l'acertí. Vull dir que... era un catedràtic de Saragossa, León Sanz Lodre, i pam, pam, pam... Jo vaig ser molt dur: hasta que no dominava una cosa no passava, és dir que...

Es veu molt disciplinat.

Era un muro, tal. Quan aplegà a tercer de batxiller estava el llibre ixe, que supose que l'editorial encara el farà. Un llibre de Ciències Natural que ahí estava cristalografia, botànica, zoologia, tal. Jo dic: "ah, açò és lo meu. Açò hi ha que dependre-s'ho com si fora el Padrenuestro". Pues açò va ser el meu cavall de batalla. Vaig agarrar unes llibretes de moll, i de casi quatre-centes pàgines que tenia això, un mamotreto aixina, el vaig copiar tot, però tipo laboratori, és dir, conciençudament, pim pam pim pam, prefijos, terminacions, tot... Vaig fer un faenon ahí, i en classe... durava cinc quarts d'hora la classe, el professor era una maravilla, don Vicent Bisbal, era un gran matemàtic, mos feia una explicació magistral de huit o nou minuts, papapapapapam, i un hora exacta, sencera, d'estudi d'això. Jo que ja tenia les llibretotes aquelles, pues jo dedicava ixa hora, amb papers roïns i tal... Hi havia una paper higiènic que era una maravilla, era un coloret aixina... era primet i lliet...

Seria «El Elefante», que era resistent, era un poquet bast...

Sí, sí, sí. No tenia res a vore... Entonces jo me vaig fer un aparatet d'alumini, li fiquí un eix ahí i allò com si fora un això del Mercadona de... [risses]. La memòria visual en taquigrafia és molt important, és la repentització, i jo amb un periòdic ahí, i a escriure a pressa no era capaç, però allí estava resolt ja en taquigrafia tal. Bueno. Quan acabà el curs jo havia escrit... jo ficava, quan acabava això, pam, una senyaletal. Havia escrit a gran velocitat, perquè jo no mirava lo que escrivia, lo important era assumir-ho. Igual com conduir, que diu: "això és el freno, allò és l'acceleraor", però hasta que no s'ho saben els peus pues no pots... no pots dur gent a Lourdes en un autobús, et ficaries dins d'un escaparate [risses]. Total, que quan acabà el curs jo havia escrit el llibre sencer, pràcticament quatre-centes pàgines, més... Cuatro por siete, set vegaes: cuatro por siete veintiocho, casi tres mil pàgines escrites a gran velocitat, amb seguretat de que estaven perfectament transcrits, que no havia empleat un signo que ja... Bueno. Jo la meua locura va ser: "jo a mi no me dona la gana estudiar esta assignatura perquè ficar-se en la memòria això... Jo tinc la beca de la Caixa d'Estalvis, tinc que saber-m'ho i traure bona nota sense estudiar-ho". Fent l'animal, copiant-lo set vegaes pues vaig tindre notable o sobresaliente. Però me torní loco en l'examen oral. Jo sabia molt de ciències, perquè m'havia llegit unes monografies de la mosca tse-tse, del no sé cuantos, d'Espasa Calpe, que mos anàvem passant. I claro, hi havia uns desnivells flagrants, perquè hi haven coses que jo tenia bona nota en els exàmens parcials però hi haven coses i empleava coses que en les matrícules no ho sabien, i després de repent te preguntava una cosa d'ixes que fan pa vore si l'aprove

o el suspenc... “Carbons: antracita, hulla...”, i me fallava un carbó. Entonces aquell diu: “açò no...”. Claro, jo no havia estudiat, és dir, el tsunami havia passat set vegades per ahí a gran velocitat, claro, el cap no havia funcionat pa res, és dir... açò és lo important. I jo mut, i un jamón t’explique jo que he gastat de magnetófono al llibre i al paper de vàter [risses].

Ara ja saps com es pot aprovar les Ciències Naturals sense estudiar.

Però la taquigrafia m’ha servit, jo tenia la beca de Caixa d’Estalvis, que después la feren banc, se carregaren tot lo social. I hi havien catedràtics en la facultat de Teologia que tenien la beca de Caixa d’Estalvis i jo els dia als condiscípuls: “jo el més burro dels becaris de la Caixa d’Ahorros, perquè tinc la mateixa beca que el catedràtic de Sagrada Escritura i tal”. Bé, se reïen tots i tal. A mi me dien: “no som res”, i jo els dia: “no, no sou res vosatros, jo sóc fuster, perquè ma casa era taller. I sóc fuster, sóc músic, sóc taquígrafo, sóc baixet, que tot són títuls” [risses], i me dien: “calla, burro!”.

I me comprí una bicicleta de carrera i treballava de professor de taquigrafia en La Salle Professional. D’Alfara a La Salle Professional, que està davant del cementeri de Paterna n’hi han catorze quilòmetres. Tots els dies me fumava vint-i-huit quilòmetres de bicicleta. He anat tota la vida en bicicleta, tota la vida.

Quan vosté estava en el Seminari va coincidir amb els temps del Concili Vaticà II. No sé com ho van viure, perquè això va ser una revolució realment.

Pues ho vam viure... d’una forma permeable, perquè... Claro, jo faig la Teologia justament del 68 al 72: el mayo francés. “Las putas al poder, los hijos ya están”, tot això. Entonces estava recent el Concili. Un concili costa cent anys de llegir. I encara no l’ha llegit ningú. Per què dic jo que no l’ha llegit ningú? Perquè han anat a buscar i no els ha interessat. És dir, cent anys sí que dona temps pa digerir uns canvis que eren precis, que eren tal, que eren oportuns... El papa Juan XXIII era un sàbio, además d’un sant, i quan li dien: “pero a los ochenta años convocar un concilio vaticano, ¿usted lo ha pensado? —Diu: sí, sí lo he pensado, sí, pero creo que si me espero a los noventa será peor” [risses]. Tingué tanta sort que se va morir als huitanta-tres huitanta-quatre, quan venia lo difícil, que era... claro, el que patí el Vaticà II va ser san Pablo VI. Ixe sí que... el mataren, és a dir, que el mataren a disgustos. Sí, era un home... La encíclica de la sexualitat, que ell profetitzà que era precis, és dir, que... La gent no l’ha pogut... l’assassinà antes. Sí, és dir que era de veres, però era un home de molta altura.

Vosté va coincidir en el Seminari amb Manolo Molins, Enric Cuñat...

El meu curs. El meu curs, claro, Enrique Cuñat juava a boleta [risses] i jo venia acostumat a carregar taulons. I ficar frontisses a les portes i tot això, sí. Sí, sí, sí.

Lo que mos han contat és que el Seminari en aquell moment era, paradoxalment, un espai de llibertat, també. I era un espai... progressista, en fin, d’una determinada manera...

Per lo prompte era una altura de estudis que no la tenia en ningun puesto. Ni eclesial ni la pública... Home, jo vaig tindre d’Història... vaig tindre per eixemple de Sagrada Escritura de l’Antic Testament a don Vicente Vilar [*monsenyor Vicente Vilar Hueso (1922-1995), prelat d’honor del Papa, una de les majors autoritats en història i arqueologia bíblica*]. Anà un dia Juan Lerma, aquell rutllet, Ciprià Císcar, i tres o quatre per allí, al Patriarca. I ell, don Vicente Vilar parlava castellà i ells parlaven valencià. En un moment donat, don Vicente Vilar diu: “he observado que ustedes hablan valenciano. —Sí, don Vicente, porque hay que ir a las raíces”. No sabien a on s’havien posat. Perquè a partir d’ahí tot el recorrido que feren per el Patriarca els ho va fer en àrabe [risses]. Era criminal en el bon sentit de la paraula. Parlava totes les llengües, sabia anglés, francés, hebreu... Mos donà

una opcional de Jeroglíficos del imperio... de la XVIII dinastia, del Imperio Medio de Egipto. Claro, un home més senzill, més...

Clar, és una riquesa conviure amb això.

Sí, sí, sí. Entonces don Antonio Rodilla... jo tinc una visió més serena que els que eren adolescents quan jo ja era major, i entonces... jo pense que comprenc millor a Manolo Molins que ell a mi, és dir... Jo no he fet ni aixina pa que me comprega, perquè com dia Benjamín Oltra, “és libre como los pájaros” [risses]... Si a mi me costa de comprendre’m, pues als atres ni te cuento [risses]. Una vegà una dona me diu: “què listo que eres. —Jo dic: no, tu, tu, tu eres la lista, tu. —Diu: jo? —Dic: sí, perquè ho has notat, els atres pensen que m’he escapat d’ahí de Rocafort, d’ensenyança especial” [risses]. Un dia estava en la catedral agarrant-li en taquigrafia el sermó a l’obispo, que era aquell que era... Agustín García-Gasco, em pareix que era ell. Estava agarrant-lo i claro, els periodistes pues els llama l’atenció uno que dibuixa fideus, i me diu... estava Manolo Soler, fill d’Agullent, canonge de la catedral, que era amic meu, estava al costat meu, i en un moment donat, que jo ja tenia prou de no soltar el bolígrafo... Jo a vegades treballo amb un bolígrafo roig i uno negre, perquè això és suficient pa canviar de color, i amb l’aparatet tu te perds una frase que a lo millor és lo que a tu t’interessa. Bueno, total, i ho gastava en classe perquè me quedava lo essencial en un color i les digressions en l’altre... Bueno, a mi l’ofici m’ajudava, no?

L’atre dia s’ajuntàrem tots els condeixebles, s’ajuntàrem trenta-cinc, els que som retors i els que no. Retors érem vint i els atres catorze o quinze; cada u té una professió, hi han metges, hi han abogats, hi han arquitectos... bueno, i bancaris d’ixos, molts bancaris... Al meu curs n’érem cent quinze. Cent quinze n’entràrem, i com ne cantàrem missa vint-i-no sé quants, el meu germà diu: “pues sí que entràreu sense garbellar, eh? [risses]. —Dic: sí, però no sé jo si els roïns som els que cantàrem missa i els bons són els que...”.

L’any 79 són anys en Espanya i en el món de canvis grans que vosté viuria en la parròquia tamé.

Sí, sí. I jo quan mor Franco jo estic de pàrroco en Barxeta. I allí hi ha un secretari d’ajuntament que no era de dretes, és dir, que no... era de Franco. I me toca fer la missa d’exèquies de Franco. I entra este home a la sacristia amb un recorte de premsa. I me diu: “ho llig vosté o ho llig jo?”. I jo pensí: “t’ha enviat el àngel sant Gabriel pa que me salves, matxo. T’ha enviat el àngel sant Gabriel però vamos, en persona. M’has salvat”. Jo dic: “no, no, jo, jo”, i se’n va tot content. I en vez de fer homilia jo dic: “hoy la prensa decía:...”. M’ho posà... Home, jo dic: açò no me se presentarà en els pròxims trenta anys, una ocasió”. Açò és com si me dixaren juar a baloncesto! No m’han dixat mai, però per culpa d’ells, perquè no volgueren baixar les cistelles. Menos mal que jo vaig nàixer por todo lo alto, vaig nàixer en el bàrrio de dalt.

Clar, vosté és del barri Badia!

Vosté va fer molta faena també de restauració, de fusteria inclús, mos contava este matí [Fernando Sanfrancisco, el fotògraf](#).

Sí, sí. D’això sí que n’entenc, además he segut professor de secundària molts anys, lo dels tarugos me resulta familiar [risses]. “¿Lo de la letra pequeña también va? —El que no va ni cara a l’aire eres tu! No vull vore’t. Arrea!” [risses]. Bé, pues mira, he estat en una història... jo estic content perquè a mi m’ha fet molt de bé, perquè m’ha estimulat, és dir... jo he trobat persones que han fet coses heroiques, no? Hi ha una feligresa, que és aixina, extrovertida, i me vol molt i està agraïda i tot, i és una dona de fe i l’home tamé i tal. I quan me veu me diu: “per culpa teua tinc a quatre fills en la carrera superior de Música. Dos amb el clarinet i dos amb la trompa”. Una de les xiquetes és mongeta allà en Sant

Sebastià, i li dic: “que te sap mal? —No, estic contenta, però... per culpa teua” [risses]. És la forma de donar-te les gràcies.

A Alfara —nosaltres que som de fora— sempre hem sentit parlar bé de vosté, fan referències amb molt d'afecte.

Dos fotografies tretes, respectivament, dels [Llibres de festes d'Alfara](#) de 1990 i 2017.

Sí, ara tinc amics i tot, allí [risses]. Lo que fa la distància! Jo no vaig fer entrà. I no he fet entrà mai en la vida, és dir que... Quan vaig entrar en Barxeta, que vaig estar en Barxeta dos anys, pues el retor que hi havia allí estava en l'hospital. De Gandia, don Santiago. I estava en l'hospital, i me donaven pressa de que tenia que anar perquè... i ho dien aixina, amb lletres majúscules: “perquè estan servint la parròquia... perquè està en l'hospital de l'accident, estan servint la parròquia els superiors del seminari de Xàtiva”, el seminari menor de Xàtiva. I vaig anar a parlar amb ell. Quan ell estigué a punt pa eixir de l'hospital, que havien passat dos mesos i tal, m'estaven pressionant. I jo els dic: “mira, el 12 d'octubre és festa però no és de precepte i de missa i tot això. Tu acudixes ahí i jo tamé, i tu dius ‘jo me'n vaig’ i jo dic ‘jo vinc’ [risses]. I sense l'alcalde ni la guàrdia civil, ni el vicari episcopal ni el delegat...”. I quan se donaren compte aquells diu: “ui, tu ja has entrat en Barxeta? —Dic: claro, estàveu donant pressa perquè estaven servint els del seminari”. Total, que jo els dic: “mira, lo primer que teniu que fer és anar a l'arzbispat i protestar perquè de repent —ell era alt com tu—, de repent ja heu perdut mig metro de retor [risses]. Això ho hauran de compensar alguna vegà”. Total, que aixina va ser la cosa. I después pa anar-me'n tampoc vaig fer despedida.

Don Álvaro en un acte a la ‘plaça de les Monges’ d’Alfara; està a l’esquerra de la taula, amb camisa fosca. La foto està comentada més amplament en la [Col·lecció de Vicenta Palanca Cardo, “la Llola”](#), que està en primer pla amb l’auelo Manyano.

I d’ahí pues me passaren, perquè allò no podia ser i tal. Bueno. I en Alfara vaig dir: “la despedida meua és que un dia aneu a missa i me veieu i a la sendemà hi ha un atre retor. Jo no tinc que fer despedida”. Però [Paquita Palanca](#), que és caiguda del cel, li dolia tant que me n’anara tamé aixina tan gelat que escomençà sotto voce, en plan màfia... involucraren tamé a [Hilario Marí](#) i tot, i jo li dia: “Hilario, hasta tu m’has timat, eh? —Me digueren que no diguera res!” [risses]. Bueno, que... però va ser providencial, perquè una dona que, sense saber a on ficava el peu, el dia de Sant Bertomeu, que era el 24 d’agost, i el dilluns era quan havien planejat fer-me la despedida a mi. I estem a la porta de la iglésia, havien fet totes les provessons de festes i tot, i diu: “molt bé, hem pogut fer totes les provessons, no ha plogut, ara només queda el dilluns la despedida de don Álvaro”. Jo dic: “què?! —Diu: ui, ja he ficat jo la pata! Que no sap res? —I jo: ara ja ho sé, ara ja ho sé”, i jo pensava: “ja ha ficat la pata’ no, t’ha enviat l’arcàngel Sant Gabriel a que m’avises”. Vaig ficar una fulla A3 apegà en la porta de la iglésia: “El próximo lunes 28 de agosto la misa se celebrará —cuatro días después de Sant Bertomeu—, se celebrará a las 9 de la mañana”. Els mòbils traïen fum: “que no hi ha res, que s’ha enterat, que s’ha enterat, no hi ha res”. Bueno. Jo dic, “home, pues sí que han après poquet estos en 28 anys que estic. No han deprés a obeir-me, pues sí que ho tinc jo clar...”.